

**Elmır Həsən,
Ədəbiyyatşünas**

**Sovet ədəbiyyatı nəzəriyyə-
çisi və təhqiqdçisi Viktor Şklov-
ski qeyd edirdi ki, yazıçı həyatda
dəyərlər arasında baş verən
ziddiyyətləri sadə və diqqətçə-
kən dildə çatdırmağı bacarmalı-
dır. Müasir ədəbiyyatımızda bu
xüsusiyyətləri öz yaradıcılığın-
da birləşdirən və müxtəlif möv-
zulu hekayələri ilə tanınan yazı-
çı Alpay Azərdir. Onun "Taxma
kirpiklər" hekayəsi həyatın acı
reallıqları: itki, xəyal qırıqlığı,
məsuliyyət və vicdan kimi dərin
emosional mövzulara toxunur.**

"Taxma kirpiklər" hekayəsi, ilk
baxışda məişət zəminində bir
dram kimi görünərsə də, əslində
identiklik (özünüdərk), yadlaşma
və həqiqətin süni qatları barəsində
fəlsəfi mövzulu hekayədir.

Hekayənin üslubu Raymond
Karver və ya Ernest Heminqvey
yaradıcılığına xas olan "Aysberq
nəzəriyyəsi"ni xatırladır. Müəllif
hadisələri çox sadə, bəzən hətta
soyuq bir dillə təsvir edir, lakin bu
sadəliyin altında böyük bir emo-
sional təzyiq gizlidir. Taxma kir-
piklər sadə bir metafora hesab
olunmamalıdır. Bu detal əsərdə
mərkəzi simvoldur. Bu, sadəcə
bir kosmetik vasitə deyil, insanın
öz gerçəkliyini gizlətmək üçün istifadə
etdiyi "maska"dır. Dünya
ədəbiyyatında Luici Pirandello-
nun (İtalyan yazıçısı və dramatur-
qu) "Maska və üzler" fəlsəfəsi ilə
səsləşir. Qəhrəman taxma kirpik-
lər sayəsində dünyaya başqa bir
pəncərədən baxmağa və ya dün-
yanın ona başqa cür baxmasına
çalışır.

Hekayə görüş səhnəsiylə baş-
layır və fərqli xarakterlər qarşılaş-
dırılır: Uşaqlıq dostu olan iki bacı
- Lamiyə və Jalə - digər bacıları
Nisə ilə birlikdə böyük villada gö-
rüşürlər. Onlar emosional-ruhsal
gərginlik və ağır içindədirlər:
uzun zamandır özlərini toplaya
bilmirlər, çünki bir müddət ön-
cə ailəyə ağır itki üz verib.

Əsərin əsas dramatik süjeti -
Lamiyənin qardaşı Nadirin xaricdə
- Stokholmda - ağır maşın qə-
zasında dünyasını dəyişməsi,
ölümündən sonra onun nəşinin
Bakıya gətirilməsi və dəfn məsə-
lələrinin bacısı Lamiyənin üzəri-
nə düşməsi ilə bağlıdır. Lamiyə
uzun müddət stress, bürokratik
çətinliklər, notarius, sənədləşmə,
pul xərcləri (otuz min avrodan
çox) və emosional sarsıntılarla
üzlənir.

Hekayədə həmçinin Lamiyə-
nin həyat tərzini göstərilir: o, Bakı-
da iki gözəllik salonu və bir este-
tik klinika işlədirdi, tez-tez Duba-
ya, Berlinə, Parisə uçur, bahalı
həyat sürürdü. Verilən detallar-
dan görünür ki, o asan həyatın
içində idi - amma bu itki və məsu-
liyyət onu həyatı çətinliklərlə üz-
büz qoydu.

Eyni zamanda, Lamiyə və Jalə
arasındakı dostluq, sosial status,
qısqanclıq, qadınlar arasındakı
münasibət, cəmiyyətin gözləntiləri
- bütün bunlar hekayədə yer
alır. Jalə Lamiyənin bahalı həyat
tərzinə, "taxma kirpiklər" kimi
makiyaj elementlərinə, bəzən
makiyaj və zahiri görünüşə verdi-
yi önəmə baxmayaraq, daxili
duygular, vicdan və real həyatın
çətinlikləri qarşısında belə itkisinin

Alpay Azərin "Taxma kirpiklər" hekayəsində maddi və ruhani dəyərlər arasındakı ziddiyyət

yaratdığı boşluğu görür. Lamiyə-
nin bahalı salonları, estetik mərkəzi,
tez-tez səyahətləri, "farfor"
fincanlar, bahalı şokolad-şirniy-
yat, taxma kirpiklər - bunlar xarici
görünüşün, rahatlığın və cəmiyyə-
tin gözləntilərinin anlamıdır.
Hekayə göstərir ki, bu rahatlıq və
imtiyazlar insanı xarici görüntü
ilə bəzəyərsə də, həqiqət - insan it-
kisi, ölüm qarşısında insan zəif
düşür. Lamiyənin estetik görüntü-
lü salonu və bahalı yaşayışı, ge-
niş sosial dairəsi ola bilər, amma
maddi zənginlik real itkini unut-
dururmu? Hekayə bu suala təkcə
"yox" cavabını verir.

Bu konflikt (zahiri rifah və da-
xili sarsıntı) oxucunu sual qarşı-
sında qoyur: Bahalı fincanlar, tax-
ma kirpiklər, "sosial status" nə
qədər insanın daxili həyatını, vic-
danını qoruyur? Hekayənin adı
daxili deqredasiyanın, mənəvi
böhranın qaysağıdır. Əsərdə baş
rollarda qadınlardır, amma onlar
öz faciələrinin bataqlığında dirlər.
Onların hər biri sünidir, heç bir
əlamətdar rollara sahib deyillər.
Qadın isə gözəlliklə təbiiliyin
simvolidir. Gözəllik süniliklə
ziddiyyət təşkil edir. Fransız mü-
təfəkkir Jan Jak Russo yazırdı ki,
qadınların "süniliyi" təbiətdən
gəlmir, sosial təzyiqlərlə bağlı
olaraq onlar uşaq vaxtından mə-
buredilən tərəfdir.

Əsəri bu xüsusda həm də Si-
mone de Bovuarın fəlsəfəsi ilə
əlaqələndirmək olar. Qadının öz
xarici görünüşünə bu qədər diq-
qət yetirməsi və "taxma" vasitə-
lərə ehtiyac duyması, cəmiyyətin
qadın üzərində qurduğu "gözəllik
standartı" təzyiqinin nəticəsidir.
Bu, fərdi azadlığın itirilməsi və in-
sanın obyektləşməsi prosesidir.

Hekayədə göstərilir ki, əvvəlki
bütün şübhələr, xəyallar, qısqanc-
lıqlar və "şeytan pıçılısı" adlandı-
rılan təsəvvürlər gerçəklikdə özü-
nü doğrulda bilmir. Firuz və Lami-
yənin boşanma həddində olduğu
düşünülsə də, realıqda onlar sən
demə, birçə işarəyə bənd imişlər
və ilk imkanda barışırlar. Bu da
reallığın əsas dinamikası - ailəni
hər vechlə qorumaqdır, hətta bu
qoruma yalan, teatrallıq və sosial
performans hesabına baş versə,
belə.

Lamiyənin həyat tərzini, bahalı
süfrələr, nümayişkarənə bəzəmə
səhnələri - bunlar ailənin gerçək
emosional vəziyyətini deyil, onun
cəmiyyət qarşısındakı yerini gös-
tərir.

Faiq və Jalənin də nəticədə
eyni qənaətə gəlməsi ("bunlar
boşanmamalıdır") onların öz mün-
asibətləri üçün də psixoloji güz-
güddür: başqasının ailəsini qoru-
maqla, əslində, özlərinin məhv ol-
maq qorxularını kompensasiya
edirlər.

Əsərin sonundakı hədiyyə və
Jalənin gülüşünü boğması isə
göstərir ki, əslində hər kəs öz ro-
lunu oynayır, maskalar üzvlərə ta-
xılır, hər şey "normala dönür", la-
kin bu normalıq səmimiyyətdən
daha çox gözəndən asılan pərdədir.

"Taxma kirpiklər" gündəlik
dialoqlar, sosial hadisələr və mün-
asibətlər üzərində yazılmış real-
ist hekayədir. Ancaq struktur öl-
çüsündə diqqətçəkən məsələ
onun parçalanmış səhnələr topla-
su kimi qurulmasıdır - yeni heka-
yə ardıcıl bir süjet xətti olmadan,
müxtəlif epizodlar (çay süfrəsi,
qısqanclıq dialoqları, yuxu səhnə-

si, təyyarə xəyalları) üzərində ya-
radılıb. Bu, müasir nəsrin xarak-
terik xüsusiyyətidir. Bu ölçü xətti
XX əsr modernizmi və postmo-
dernizmi dövründə formalaşmış və
estetik strategiya kimi adlandırıla
bilir. Bu mənada rus təhqiqdçisi
Viktor Şklovski qeyd edirdi ki, "İn-
cəsənətin məqsədi əşyanı tanı-
maq yox, onu görmək hissini bər-
pa etməkdir. Buna görə də incə-
sənət qavrayışı çətinləşdirir və
formaları mürəkkəbləşdirir". La-
kin Georg Lukaç "Roman nəzə-
riyyəsi" (1916) kitabında bu mə-
sələyə təhqidi mövqedən yanaşa-
raq qeyd edirdi ki, "Formanın da-
ğılması dünyanı bütöv qavrama
imkanının itirilməsindən xəbər
verir" O, modernist və postmo-
dern fraqmentasiyanı ictimai mə-
suliyyətdən yayınma kimi görür-
dü. Lakin ədəbiyyat incəsənətin
bir növüdür. İncəsənət isə insanı
hərəkətə çağırmaqlıdır. Eynən ab-
strakt ekspressionizmin nüma-
yəndəsi Cekson Pollokun - Num-
ber 1A, 1948, "Convergence"
əsərlərini misal göstərə bilərik.
Ki, rəsmi struktur yoxdur, sadəcə
sual var - Sualı isə əsərin önündə
dayanan şəxs tapmalıdır. Ümumi-
likdə, əsərdə hadisələr "hərəkət"
xətrinə deyil, personajların daxili
dünyalarını, qorxularını və qarşı-
lıqlı təsirlərini göstərmək üçün
verilir.

Hekayənin mövzusunun yola
çıxışa, əslində, insanı darıxdıran
yalnız sıxıcı vəziyyət və yaxud
məhəbbət deyil. Darıxmaq, həm
də bağlanmağın (verdiş) sinonimi
kimidir. Bu daxili hiss eyni za-
manda öyrənməklə əlaqəlidir.
Öyrənmək və öyrətmək - hər iki
anlayış savabi əhəmiyyətlidir.
Yazıçı bu mənada öyrətməyi və
özünə bağlamağı bacarmalıdır.
Hər hansı bir əsəri oxuyarkən ha-
disələrin istə münasibəti ilə qarşı-
laşmaq vacibdir. Ki, daha sonra
həmin hadisələrin bir üzvünə
çevrilmək və bağlanmaq ehtiyacı
hiss edilsin.

Alpay Azərin məhz "Taxma
kirpiklər" hekayəsi oxucunu özü-
nə çəkən (hekayədən çox) ha-
disədir. Realıq isə hadisə ilə bağlı
olduğu üçün oxucu özünü real-
lığın içində tapır və obrazlarla,
ziddiyyətlərlə qarşılaşdıqca baş
verən proseslərin bir növ sakini
olur

Alpay Azər Azərbaycanın
müasir nəsrində məxsusi yol və
müşahidələrə sahib müəllif kimi
diqqət çəkir. Onun hekayələrində
mövzu fərqliliyi nəsrimizi
zənginləşdirən əsas cəhətlərdən-
dir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Alpay, A. **Taxma kirpiklər**
("Hisslər və macəralar" silsilə-
sindən) // Ədəbiyyat qəzeti, 17
avqust 2024.
2. Lukaç, G. **Roman nəzəriyyəsi**
(The Theory of the Novel).
1916.
3. Russo, Jan-Jak. **Emil və**
ya tərbiyə haqqında (?mile, ou
De l'education). V kitab. 1762.
4. Şklovski, V. **İncəsənət**
üsulü kimi (İskusstvo kak pri m).
1917.
5. Şklovski, V. **Nəsrin nəzə-
riyyəsi** (Teoriya prozi). 1925.
6. Pirandello, L - **şəxsiyyət**
**və maskalar mövzusu haqqın-
da analitik məqalə.**
Elektron resurs: Polyglottist
Language Academy.